

שמעתא עמיקתא

גליון תמ"א | פרשת ואתחנן | תש"פ | קהילת הניכוי הישיבות | רמות ב'

הלכות מצוות לימי בין הזמנים

חלק ראשון

עניני אורח חיים

כיסוי הראש

הליכה בגילוי ראש

לא ילך ד' אמות בגילוי הראש מפני כבוד השכינה. [שו"ע (אור"ח סי' ב סעי' ו)]. ובפחות מד' אמות וכן בשעת השינה יש משום מדת חסידות לכסות הראש. [מ"ב (סי"ק יא). ועיי' שהשמיט דברי הבכור שור (שבת ק"ח): הובא בשע"ת (סי' ב ס"ק ה) שנקט דאפילו בקימה ושיבה צריך לזוהר מן הדין. ועיי' באג"מ (אור"ח ח"א סי' א וי"ד ח"ח סי' יא אות ג וי"ד סי' מ אות ד)]. ויש סוברים שבזמן הזה איסור גמור הוא להיות בגילוי הראש אפילו כשיושב בביתו משום "ובחקותיהם לא תלכו". [מ"ב (סי"ק יא) בשם הטי"ז (סי' ח ס"ק ה)]. ומ"מ בעת הצורך כגון לצורך תפורת וכדו' אין איסור. [מ"ב (סי' ב ס"ק יא) לבני מפלה ראשו וה"ה וכיוצא בזה. וזה פשוט].

גודל הכיסוי

אין חובה לכסות רוב הראש אלא מספיק בכיסוי שמחמתו נקרא שראשו מכוסה. [אג"מ (אור"ח ח"א סי' א)]. ויש שהחמירו שצריך לכסות רוב הראש (רוב מקום השער). [עיי' באג"מ שיש חומרא בכיסוי רוב הראש לדעת הגר"ש"ק זצ"ל (האלף לך שלמה אור"ח סי' א). וכן נקט החו"א (אעלה בתמר דני"ס והלכות אור"ח ודעת נוטה עמ' עה)].

מכסה עצמו בידו

כיסוי בידו או גופו מועיל לענין זה. [מ"ב (סי' ב ס"ק יא)]. ויש מחמירים שלצורך הליכת ד"א או יותר תחת אויר השמים לא מועיל כיסוי בידו. [מ"ב (שם) בשם הפמ"ג]. ולענין הזכרת ש"ש ע"י הלך.

בית המרחץ/הוף הים

ההולך בבית המרחץ וכדומה א"צ ללכת בכיסוי הראש. [בכור שור (שבת ק"ח): הובא בשע"ת סי' ב אות ו) וברכ"י (סי' ב אות ה)]. ויש מי שאומר שמנהג מדקדקים, להיות בכיסוי הראש אף בבית המרחץ. [שע"ת (סי' ב אות א). והברכ"י (שם) כתב שהיא חומרא יתירה והביאו הכה"ח (שם טו)]. והלו קדושים שכיסו ראשם עכ"פ ביד אף כשנכנסו במרחץ עצמו. [מנח"מ (ח"ד סי' ט)]. ולמעשה ראוי למעט בגלוי הראש במה שאפשר. [פמ"ג (סי' ב א"א ס"ק ד) וכה"ח (סי' ב אות יז וסי' עד אות יב)].

הזכרות בגילוי הראש

אסור להוציא אזכרה מפיו בראש מגולה. [שו"ע (סי' צא סעי' ג). ודעת הגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש תפלה פ"ב גנה כז) שמותר להשיב שלום לחברו כיון שאין מכוונים לש"ש. ובאג"מ (אור"ח ח"ד סי' מ אות כד) נקט שיש להחמיר בזה לכתחלה. ועיי' בשו"ת (מע' האל"ף כללים אות שיג)]. ועיי' אסור לברך בלא כיסוי. [מ"ב (סי' ב) וכו'].

שומע כעונה

השומע ברכה ומכוון לצאת יד"ח אסור לו להיות בגילוי הראש משום ששומע כעונה. [ב"ח (סי' קפג אות ח). וכעין זה כתב המ"ב (סי' עה ס"ק כט)].

ללמוד תורה

י"א שמותר ללמוד בגלוי הראש אלא שעל ת"ח להיזהר בזה מאחר שהעם תופסים דבר זה לסקלות ופריצות. [שו"ת מהר"ש"ל (סי' עב הובא בט"ז סי' ח ס"ק ג). ובשו"ת זכרון יהודה (סי' ב) בנו של הרא"ש כתב דטוב הוא שלא ליטב בגילוי הראש בשעת הלימוד למי שיוכל לסבול לפי שילמוד יותר באימה ולפעמים מפני כובד החום אינו יכול לסבול. ובביאור הגר"א (סי' ח על סעי' ב) כתב שאין זה אלא חסידות]. ויש אוסרים. [ט"ז (שם וסי' עד ס"ק ב) כי בדברי קדושה אסור להוציא בגילוי הראש. ועיי' בפמ"ג (סי' ח מ"ז ס"ק א)]. וכן ע"ק. [מ"ב (סי' ב ס"ק יב). והפ"ח (סי' צא על סעי' ג) צידד להקל ומ"מ סיים שיש להחמיר כהאוסר]. ומי שאנוס ואין בידו ללבוש כיסוי ראש עדיף שילמד בגילוי ראש משיתבטל מחמת זה. [דבשעת הדחק יש לסמוך על המקולץ. וכן הוא בחשו"ק חמד (ב"ב כא)].

הרהור בדברי תורה (שמוע"ת שיעורים וכדו' בגילוי הראש)

מותר להרהר בדברי תורה בגילוי ראש. [בירור הלכה (סי' צא) ע"פ הטי"ז (סי' עד ס"ק ב)]. ועל כן מותר לשמוע שיעור תורה או מוזיקה שיש בה פסוקים וכדו' מהקלטה בגילוי ראש (ואף מול ערוה). [דאין כאן אלא הרהור בלבד, ואע"פ שהרהור זה בא משמיעה מ"מ אכתי חשיב הרהור, דעי' במ"א (סי' פה ס"ק ב) שהביא מהט"ז והשי"ך שערות וחבירו מברך אסור לכוון לשמוע הברכות ע"מ לצאת בברכתו, דליכא למימר ביה שומע כעונה דהא אסור לו לענות. וכן פסק המ"ב (סי' עה ס"ק כט). וביאור המחצ"ה"ש והלבו"ש (שם) דהיינו טעמא, משום דשומע כעונה עדיף מהרהור, ויש לו דין כאילו אמרו הוא עצמו. ומבואר דאסור דוקא כששומע מאחרים כשיש לו דין שומע כעונה, וא"כ אם אינו מכוון להיות כעונה ובפרט עיי' שמייע עיי' הקלטה שלא שייך שומכ"ש אינו אלא הרהור ושרי. ועיי' במ"ב (הקדמה לסי' עד וסי' עה ס"ק כט) הרהור שרי אף גנד ערוה. ובה"ח (סי' צב ד"ה ולכן) כתי' דהרהור בדי"ת שרי אף בלא טע"מ אחר נגיעה במקומות המכוסים. ועיי' עוד בזה בשמעתא עמיקתא גליון קצ"ח].

בירך בלא כיסוי הראש

אם שגג והתפלל בגילוי הראש ייד"ח. [הגר"ש"א זצ"ל (הלכ"ש תפלה פ"ב אות טו), הגר"ש"א זצ"ל (ישא יוסף ח"ב סי' ג) ואור לציון (ח"ב פ"ז אות ג)]. ועיי' באג"מ (אור"ח ח"ד סי' מ אות ד)].

כיסוי על ידי גופו

כיסוי בגופו כגון בידו לא מועיל לענין הזכרות, כי היד והראש גוף הם ואין הגוף יכול לכסות את עצמו. [מ"ב (סי' ב ס"ק יב) ע"פ המ"א (סי' צא ס"ק ד) דלא כמהר"ש"ל, ובשעת הדחק אפשר להקל, אלא שאף באופן זה יותר טוב למשוך הבית יד של הבגד על היד ומכסה בו ראשו. [מ"ב (שם)].

כיסוי בידו של אחר

כיסוי ע"י גופו של אחר (כגון ידו) נחשב כיסוי. [שו"ע (סי' צא סעי' ד) ובאר היטב (סי' ב סוף אות ו)].

ציצית

לבישת טלית קטן בימי שרב

מצוה ללבוש טלית קטן בכל רגע. ומ"מ המצטער מלבישתו (כגון ביום שרב), פטור מלבישתו. [הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש פ"ב אות כט)]. ומ"מ אף בזמן שקשה ללכת בטלית קטן וכיוצא בזה יש להשתדל שלא להסירו. [עיי' באו דברו (ח"ב סי' נה) ובצ"ח (ח"ד סי' מט וח"ח סי' ד)].

לברך עליו אחר החיצה בים או בריכה

הפושט הטלית קטן בעודו בים, בבריכה וכדו', כשחוזר ללבושו אינו חוזר ומברך, אא"כ שהיה זמן שיש בו משום היסח הדעת, דהיינו כשעתיים או שלש שעות (והכל לפי הענין). [עיי' בב"ב (ח"א סי' לב)]. ויש מפורסקי עדות המזרח שנקטו שביותר מחצי שעה צריך לחזור ולברך. [נאור לציון (ח"ב פמ"ד אות ו)].

לבישתו על בשרו

מותר ללבוש טלית קטן על בשרו ואין זה משום ביזוי מצוה. [הגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ג אות יא) ועוד. ועיי' בדעת נוטה (תשובה קעב) בשם הגר"ח"ק שליט"א נכון לזוהר שלא ללבוש ה"ט"ק סמוך לבשרו ממש דלא ליהוי כבגד תחתון עשוי לזיעה דפטור מציצית].

דברים שבקדושה

אמירתם שלולן שיש בו אמבטיה (גי'קו"ז)

שלולן שיש בו אמבטיה (גי'קו"ז) מותר לומר בו דברים שבקדושה (כגון ברכה), ואף בתוך האמבטיה (גי'קו"ז) מותר. [כי באותו רשות עכ"פ ברוב הפעמים עומדים לבושים, וכמו כן בדי"כ אין שם הגב ול' זוהמא וע"כ אין דינו כמבואר בשו"ע (סי' פד) ובמ"ב (שם)]. ועיי' באור לציון (ח"א סי' א)].

ברכות

ברכות הראיה

ים האוקיינוס

הרואה ים האוקיינוס המקיף את כל העולם כולו (האוקיינוס האטלנטי, השקט, ההודי וכו') ולא ראה אותו ל' יום, מברך ברוך אתה ה' כו' עושה (וי"א שעשה) הים הגדול. [הגר"ש"א זצ"ל (וזאת הברכה פ"ז אות ב)].

ים כנרת

הרואה ים כנרת, אם לא ראה אותו ל' יום, מברך ברוך אתה ה' כו' עושה מעשה בראשית. [הגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ג אות כז), הגר"י פישר זצ"ל (וזאת הברכה פ"ז אות ד) והאור לציון (פ"ד אות מ)]. וי"א דדוקא אם רואה כל הכנרת מברך. [הגר"ש"א זצ"ל (שער העין עמ' פד) שמא במשך הזמן התרחב הים והחלק הנראה לו אינו משישת ימי בראשית].

ים התיכון

הרואה ים התיכון, אם לא ראה אותו ל' יום, מברך ברוך אתה ה' כו' עושה מעשה בראשית. אלא דראוי להוסיף תוך כדי דבור "עושה הים הגדול". [מנחת יצחק (ח"א סי' קי וח"ח סי' ו) והגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ג אות כט)].

ים המלח

הרואה ים המלח אינו מברך. [הגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ג גנה מג), שבט הלוי (ח"ט סי' מז) והגר"ח"ש זצ"ל (וזאת הברכה שם)]. וי"א שאם רואה את כולו מברך. [הגר"ש"א זצ"ל (אילת השחר עה"ת ח"א פ"ה לך לך פ"א)].

הרים גבוהים מאוד

הרואה הרים גבוהים במיוחד, אם לא ראה אותם ל' יום מברך ברוך אתה ה' כו' עושה מעשה בראשית. [שו"ע (סי' רכח סעי' א-ג)]. ועל כן הרואה את הר חרמון מברך ברכה הנ"ל. [הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ב פמ"ו אות ס)].

ראה בלילה

הרואה את הים בלילה, אם מתפעל מראייתו עליו לברך. [הגר"ש"א זצ"ל (שם אות כו)].

עד מתי מברכים ברכות אלו

ראה את הים או הרים וגבעות שמברכים עליהם ולא בירך, ועבר מן המקום ושוב אינו רואם, נראה שכל זמן שהתפעלותו נמשכת מברך. [הגר"ש"א זצ"ל (שם אות כו)].

בירך על יום אחד ותוך ל' יום ראה ים אחר

ראה ים ובירך עליו, ובתוך ל' יום ראה ים אחר, מברך שנית. [הגר"ש"א זצ"ל (שם אות כו)].

רואה מרחוק

ברכות הראייה כגון ראיית הים הגדול וכדו', ניתן לברכם אף מרחוק מקום כל זמן שרואה את הדבר שהוא מברך עליו באופן ברור. [ברכ"י (סי' רכד אות ד) הובא בשע"ת (שם). וכן מבואר בערוה"ש (שם אות ח)]. אלא שבברכת שעשה לי נס צריך לראות תוך הרשות שהיה בה הנס (ועל כן אם הנס קרה תוך בית צריך להיות תוך הבית, אלא שמועיל לברך אף מרחוק מקום). [מהר"ש"ל (יגרות סי' פז) הביאו הא"ר (סי' ר"ח אות ד), הח"י"א (כלל סה אות ה) והשע"ת (אות ד)].

דרך זכויות או משקפת

ראייה דרך זכויות כגון דרך חלון, משקפים וכדו', בכלל ראייה גמורה. [הלכ"ט (ח"א סי' צט וסי' רעד) וברכ"י (אור"ח רס"י רכד וסי' תכו אות ד)]. וכן הדין בראייה דרך משקפת. [פתח הדבר (סי' רכד אות ד) ד"ה גס] ובצל החכמה (ח"ב סי' טז) בשם משיב נפש (ח"ב סי' רמד). וכן פסק הגר"ח"ק זצ"ל (חוט שני שבת ח"ג קובץ ענייני אור"ח אות ו)]. ומ"מ בשעת קידוש לבנה לכתחלה לא יברך דרך חלון (אבל המשקפים א"צ להסיר). [מ"ב (סי' תכו ס"ק כא ושע"ת אות כה) ע"פ מהר"ש"ל. ואפשר שבה"ז שהזכויות שקופות לגמרי שרי אף לכתחלה, וצ"ע. ועכ"פ נ"ר שגם למהר"ש"ל אי"צ להסיר את בתי העיניים כי עוזרים לו לראות ובטלים לגופו].

באמצעות מראה

ראייה באמצעות מראה גם בכלל ראיה, אלא שבמקום שיש לחוש לטעות שלא רואה דבר הנכון (כגון בברכת הלבנה) אין לברך באופן זה.
[וכן יוצא מדברי הדבר שמואל (סיי רמב). וכיכי השבות יעקב (ח"י"א סי' קזו), והברכ"י (חוי"מ סי' לה) הביאו הפתי"ש (חוי"מ שם ס"ק ח). וכן פסק בפתח הדביר (סיי רכד אות י' ד"ה ועל מה)].
ויש מי שמחמיר בכל אופן. [עיי' בכ"ה"ח (סיי' קצה אות א)].

באמצעות מסך אלקטרוני

ראייה באמצעות מסך אלקטרוני כגון משקפת או מצלמה אלקטרונית וכדו', אין הדבר פשוט אם נחשב כראייה, ועל כן לא יברך עד שיראה בעצמו. אלא שאם כבר בירך נראה שאינו חוזר ומברך (אולם על הנר של הבדלה לא מהני ראייה בכה"ג כי אינו נהנה מאור הנר). [לכאוי י"ל שראייה דרך מסך מצלמה, דרך משקפת אלקטרונית ומצלמת וידאו, הדבר בכלל ראייה, דלא גרע ממראה שרואה דבר המשתקף עליה והמני (אלא שכי"ז בשעת אמת אבל אם צילמו המקום ואח"כ רואה את התמונה או ההסרטה לא מהני דאין זה אלא כצויר בעלמא שלא מברכים עליו). אלא שאפשר דיש לחלק בין השתקפות טבעית כגון על מראה או מים, לבין השתקפות על מסך אלקטרוני די"ל דפניי הדשות באו לכאן והוי כתמונה שלא מברכים עליה (אולם לענין עדות לא נראה לחלק בה)].
וכל זה כשעומד במקום שנמצאים אותו שלב מברכים עליהם (אפ"י הוא בריחוק מקום), אבל אם אינו עומד כלל באותו מקום, כגון שיושב בביתו ובידו לראות רק ע"י אמצעיים אלקטרונים, אינו יוצא יד"ח ברכות הראייה כלל. [בצל החכמה (ח"יב סי' יח). ועיי' משי"כ בכל זה בשמעתא עמיקתא גליון תל"ו].

רואה את חברו

הרואה את חברו החביב עליו ביותר דרך אמצעים אלקטרונים בשידור חי אף אם לא ראה אותו יותר משלשים יום אינו מברך ברכת שהחיינו (אף לנוהגים לברך אף בזה"י), ומי"מ נראה שאם שוב ראהו תוך ל' יום מראייה זו אינו מברך (ומי"מ אם ראהו דרך תמונה או סרטון שהוסרט ודאי אינו כלום). [עיי' במקורות הגי"ל. והארכנו בזה בסו"ד בשמעתא עמיקתא גליון תל"ו].

ראה מקום המקדש

חובת קריעה על ירושלים

הרואה ״ירושלים״ בחורבנה או מקום ״בית המקדש״ חייב לקרוע. [שו"ע (סיי תקסא סעי' א - ב)].
ואם ראה את ירושלים והמקדש בבת אחת כגון שבא דרך הר הזיתים שמשם רואים ירושלים והמקדש בבת אחת, אין צריך לקרוע כי אם קרע אחד. [כה"ח (אות טז)].

גר בירושלים

תושב ירושלים הרואה מקום המקדש קורע, ואם לא שהה מחוץ לירושלים ל' יום שוב אינו קורע. י"א שפטור זה הוא דוקא למי שגר בעיר העתיקה. [הגרשז"א זצ"ל (אשרי האיש פעי"ג אות יב)].
ויו"א שדין זה נאמר אף בירושלים חדשה ושכן הוא המנהג. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש תפלה פי"ג הג' 16) עי"יש טעמן].

המנהג בזמנינו

יש אומרים שהנוהגים להקל לענין קריעה יש להם על מי שיסמכו. [הגרי"מ סוקצינסקי זצ"ל בספר אר"י (כ"ב א אות ז) והמשנה הלכות (ח"ו סי' קי). וכן במועדים וזמנים (ח"ו סי' רנז) לימד זכות על המקילים].
ויש אומרים שאין במנהג זה כלום. [שבת הלוי (ח"ו סי' עח), הגרשז"א זצ"ל (אשרי האיש פעי"ג אות יב), האג"מ (ח"ד סי' ע' אות יא) והגריי"ק זצ"ל (ארחות רבנו ח"יב עמי קנד)].
ועל מנת לצאת ידי המחלוקת אפשר להפקיר בגדיו בפני ג', וכן יכול להקנות בגדיו לאחר בקנין סודר, והיינו שחברו יתן לו כלי או מטפחת ותמורת זה הוא מקנה לו בגדיו, וחברו שקנה הבגדים יאמר לו בפירוש שאינו מרשה לו לקרוע בגדיו. [הגרשז"א זצ"ל (שם אות ג)].

ברכת הדרך

זמן חיובה

היוצא לדרך מברך תפלת הדרך. וחיוב זה הוא כיוצא שיעור דרך של פרסה מחוץ לעיר. [מ"ב (סיי קי' ס"ק ט). שיעור פרסה: לפי הגר"ח נאה כ- 3.840 ק"מ. ולפי החו"א כ- 4.608 ק"מ. ויש למדוד שיעור זה לפי הגר"ח נאה כ- 33.6 מטר מהבית האחרון של העיר ולפי החו"א לאחר 40.32 מטר מהבית האחרון של העיר].

מצוי ישובים בצדדי הדרך

יש אומרים שאף על פי שבזמננו מצויים ישובים בצדדי הדרכים, מ"מ חייבים בתפלת הדרך. [שבת הלוי (ח"י סי' כא). ועיי' בתשובות והנהגות (ח"א סי' קצט)].
אולם יש חולקים וסוברים שבאופן כזה אין לברך תפלת הדרך בשם ומלכות, ואם רוצה יכלול אותה בברכת שמע קולנו בתפלת שמונה עשרה לפני הנסיעה. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פכ"א הגה' ז). ודעתו שבנסיעה דרך יישובים בזמן שיש בחש חשש סכנה יש לברך].

הנוסע במטוס

הנוסע במטוס מברך מיד כשמתרומם המטוס לגובה כזה שאילו היה נופל יש בזה משום סכנה. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פכ"א אות ד)].

הנוסע כמה פעמים באותו יום

אין לומר תפלת הדרך אלא פעם אחת ביום, אפילו אם ינוח בעיר באמצע היום כיון שדעתו היא לחזור ולילך. [שו"ע (סיי קי' סעי' ה)]
אולם אם לך בלילה בדרך קבע, במלון וכדו' צריך לחזור ולברך (מ"ב (ס"ק כו)), ואף אם רק היה דעתו ללון בעיר, ונמלך יוצא לדרכו, צריך לחזור ולברך. [שו"ע (שם)].

בירך ביום ולן במלון והשכים קודם אור היום

בירך תפלת הדרך ולן במלון וכדומה, אפילו אם השכים קודם הבוקר לנסוע לדרכו צריך לברך תפלת הדרך. [ביאור הלכה (סיי קו ד"ה צריך)].

נוסע במשך כמה ימים

הנוסע בדרך מספר ימים, אם יצא בלילה מן המכונית וישן שינת קבע, אפילו תחת כיפת השמים, למחר צריך לברך שוב תפלת הדרך, ואם לא עצר נסיעתו אלא ממשך לנסוע כל הלילה כגון באניה וכדו', נהגו לאמרה בברכת שמע קולנו שבשמונה עשרה. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פכ"א אות ב)].

אם יצא מוציאי בתפלת הדרך

מי שבירך ברכת הדרך צ"ע אם מותר לו להוציא את חברו מדין יצא מוציא. ועל כן יש להימנע מלהוציא אחרים יד"ח אם כבר יצא יד חובתו. [הגרשז"א זצ"ל (מנח"ש תני סיי' נח ע"ד אות ב ד"ה ומסופקין). ועיי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון ס"ט שהבאנו בסו"ד ראה מהתבא"ש דמהנ"ן].

טס במטוס

הטס במטוס יש אומרים דמברך ברכת הגומל בשם ומלכות. [נא"י"מ (ח"יב סי' נט) והגרשז"א (הליכ"ש פכ"י אות ה)].
ויו"א דמברך ללא שם ומלכות. [מנח"י"פ (ח"יב סי' מז). ועיי' עוד בצבל החכמה (ח"א סי' ב), בתשובות והנהגות (ח"א קצג) ועוד].
ולמעשה רבים נוהגים לברך.

הפליג הפלגה קצרה בים

המפליג בים אינו מברך הגומל אלא אם כן הפליג בעומק הים. [בצל החכמה (ח"א סי' ב)].
ויש מפוסקי בני ספרד שכתבו (דלפי מנהגם) אם נכנס בעומק הים במשך שעה וחומש, כל ששט מעיר לעיר, כגון מעכו לחיפה ולא רואים אותו מהחוף, צריך לברך. [אור לציון (ח"יב פי"ד אות מט)].

הפליג בנהרות גדולים

המהלכין באניות וכדומה בנהר, לדעת השו"ע (סיי ריט סעי' ז) מברכים הגומל, אבל לדעת הרמ"א (שם) אין מברכים. [כן תלה בפלוגתא זו בביאור הלכה ריש סי' רי"ט].
ויו"א שבזמננו באניות המצויות דאין שכיח הזיקא אף לדעת השו"ע אין צריך לברך. [עיי' בברכת ה' (ח"יד פ"ו אות כא)].

נוסע לכמה מקומות באותו יום

יש אומרים שהנוסע אפילו ליום אחד בלבד, מברך הגומל בהגיעו למחוז חפצו, ואחר כך בשובו יברך שנית (אבל בחניית ביניים לשעות ספורות לא יברך, ואם החניה היא למשך הלילה וממשיך בנסיעתו רק למחרת יש להסתפק אם צריך לברך). [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש תפלה פכ"י הגה' ד)].
ויש אומרים שכל זה אם דעתו להתעכב ולנוח שם איזה ימים, אבל אם דעתו לשוב תיכף בו ביום ההוא או למחרתו, אין לברך, עד שיגיע למקום שרוצה לנוח בו איזה ימים או עד שישוב לביתו לשלום. [כה"ח (סיי' ריט אות ה)].

דינו שינוי מקום בברכות

שינוי מקום, מהו

מי שבירך על מאכל במקום אחד, ושינה מקומו, אם רוצה להמשיך אכילתו חייב לחזור ולברך. כגון אם היה אוכל בבית זה ופסק אכילתו והלך לבית אחר, או שהיה אוכל וקראו חברו לדבר עמו ויצא חוץ לפתח ביתו וחזר, הואיל ושינה מקומו (ואינו רואה מקומו הראשון) צריך לברך, שכיון שעמד והלך למקום אחר עמידתו זו היא גמר אכילתו. [עיי' שו"ע (סיי קעח), גר"ז (שם אות א) ומי"ב (הקדמה לסי' קעח)].

שינוי מקום מבית לבית או מחדר לחדר

מעיקר הדין אין משום שינוי מקום כשיוצא מחדר לחדר שבאותו בית, אלא דיש להחמיר לכתחילה שיהא לו דעת לשנות מקומו, אבל מבית לבית לא מהני דעת לשנות מקומו אלא אם כן רואה מקומו, ועיי' בסמוך. [מ"ב (סיי' קעח ס"ק יב). ועיי"ש עוד פרטים בזה ובשו"ע סי' רע"ג].

שינוי מקום בסעודת פת

דעת השו"ע (סיי קעח סעי' א) דאפילו בסעודת פת שהדין הוא שצריך לברך ברכה אחרונה (ברכת המזון) במקום שאכל מ"מ אם שינה מקומו אפילו חזר למקום הראשון, צריך לברך ברכה אחרונה על מה שאכל כבר לפני שעקר ממקומו, וחוזר ומברך ברכה ראשונה על מה שעתיד לאכול. אולם דעת הרמ"א (שם סעי' ב) שבאופן זה אין צריך לברך כלל לא על מה שכבר אכל ולא על מה שעתיד לאכול, דכיון שמחויב לברך ברכת המזון במקומו נחשב הדבר כאילו לא עקר ממקומו ואין משום שינוי מקום. וכן עיקר לבני אשכנז. ואף לבני ספרד הנוהגים כפסקי השו"ע, אם שינה מקומו אינו מברך, כי ספק ברכות להקל. [בן איש חי (פ"ר בעלותך אות ב) וכה"ח (שם אות א ואת יד)].

שינוי מקום בדברים שברכתם בורא נפשות

אכל דבר שברכתו האחרונה בורא נפשות (שאין חיוב לחזור ולברכה במקומה), ושינה מקומו, צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה בלבד. [שם].

שינוי מקום בז' המינים

נחלקו הראשונים בדינם של שבעת המינים, האם טעונים ברכה במקומם. יש אומרים דטעונים ברכה לאחריהם במקומם. ויש אומרים שדוק מיני דגן טעונים ברכה במקומם. ויש אומרים שפת לבשה טעונה ברכה במקומה. והכרעת השו"ע (סיי קעח סעי' ה) כדעה האש"ת. והכרעת הרמ"א (שם) כדעה השלישית. ולמעשה כתב המ"ב (שם וסיי קפד על סעי' ג) שלכתחלה יחמיר לברך במקומו אפילו בז' מינים, וכן לענין שינוי מקום אם שינה מקומו אין צריך לחזור לברך על שבעת המינים כמו על הפת. [נועי"ש שהביא דעת הגר"א דדעה האמצעית היא עיקר לדגנא, ולפ"ז פירות של שבעת המינים דומים לסתם פירות דשייך בהו שינוי מקום לכוי"ע].

שינה מקומו וחזר מיד

אפילו שינה מקומו ומיד חזר למקומו הראשון, נחשב שינוי מקום וחיוב לחזור ולברך. [מ"ב (שם ס"ס יג וסיי' קעח ס"ק ב וס"ק ד). וביאר בשמ"א (כלל יב אות א) דהיינו משום דלא פלוג רבנן. וזה דלא כהמו"ק (סיי קעח) והגר"ז (שם אות ח) שנטשו דאין שינוי מקום אלא בששהה חוץ למקומו, כגון שהלך לדבר עם חבריו והפליג בדברים. ודעת האג"מ (או"ח ח"ה סי' טז אות י') דיש להחמיר כשתי השיטות, עיי"ש].

היה דעתו בשעת הברכה לשנות מקום

אם חשב לשנות מקומו מ"חדר" שנמצא שם ל"יחדר" אחר, אין צריך לחזור ולברך. אבל מבית לבית אפילו חשב לשנות מקומו צריך לחזור ולברך (חוץ מפת זו' המינים כנ"ל), ומי"מ אם רואה מקומו הראשון אינו חוזר ומברך. [עיי' רמ"א (סיי' קעח סעי' א) ומי"ב (שם)].

דרכו לשנות מקומו

אם דרכו לשנות מקומו אמרינן דמסתמא דעתו לשנות ודינו כאילו כוון להדיא. [כן מוכח בחי"א (לכל נט אות יג ונשמ"א ס"ק א), וכן פסק המי"ב (שם ס"ק לח). ועיי' בביאור הלכה (רסי' רעג) משי"כ בשם הגבשו, ויש לחלק. ועיינן עוד שבת הלוי (ח"א סי' ר"ה סיי קעח)].

שינה מקומו מחדר האוכל לחדרו

אם שינה מקומו מחדר האוכל של המלון לחדרו וכדומה, יש לומר דהוי כשינוי מקום מחדר לחדר הגי"ל דאינו חוזר ומברך.

אוכל עם אחרים

היה יושב לאכול עם אחרים ויצא, אם הניח שם מקצת אנשים (מאלו שאכלו יחד עמו), חוזר למקומו וגומר לאכול, ואי"צ לברך שנית, ואם לא הניח שם אדם צריך לחזור ולברך. [שו"ע (סיי קעח סעי' ב). ועיי' במי"ב (שם ס"ק יג) שבאופן זה מותר לצאת אף לדבר הרשות].
ומי"מ אף באופן שהניח מקצת אנשים במקום אכילתו אינו מועיל אלא כשחזר למקומו, אבל כשאוכל במקום אחר צריך לברך במקום השני. [ערוה"ש (סיי קעח אות ז). ועיי' במאמר מרדכי (שם ס"ק ד)].

אוכל בשדה ושינה מקומו

האוכל במקום פתוח כגון שדה, גינה וכדו', ושינה מקומו, אם המקום מגודר, אינו חוזר ומברך. אבל אם אין המקום מגודר ושינה מקומו, אם אינו רואה המקום הראשון חוזר ומברך. ואם היתה דעתו לשנות מקומו בדיעבד אינו חוזר ומברך [שו"ע (שם סעי' א) ומי"ב (שם)], וזה אם נמצא באותו שדה או גינה, אבל משדה לשדה או מגן לגן לא מועיל דעתו. [שם].

ברכת הגומל

אוכל בדרך הליכה

אם אכל אפי' דבר שיש בו משום שינוי מקום בדרך הילוכו, אינו חוזר ומברך ברכה ראשונה, ובמקום סיום האכילה מברך ברכה אחרונה. [שו"ע (שם סעי ד)].

התחיל לאכול בביתו ויצא לדרך

אם התחיל לאכול בבית ויצא לדרך, חוזר ומברך (באופנים שיש בהם שינוי מקום כני"ל). [מ"ב (סי' קעח ס"ק מב)]. ויש אומרים שאף באופן זה אינו חוזר ומברך אם לא גמר אכילתו ותוך כדי דבור מציאתו מהבית המשיך לאכול. [אג"מ (או"ח ח"ב סי' נז)]. וספק ברכות להקל. ומי"מ אם התחיל לאכול בבית תוך כדי שהכין עצמו לצאת לכל הדעות אינו חוזר ומברך. [אג"מ (שם)]. וכן באור לציון [ח"ב פ"יב אות טו) כת' שאם עמד בשעת הברכה באופן שראה שעומד לצאת וכן אם עשה מעשה המוכיח שבדעתו לצאת, כגון שהלך לכיוון הפתח חשיב הולכי דרכים. וכן אם התחיל לאכול ברכב וכן רשאי להמשיך לאכול מחוץ לרכב].

אכל במכונית במשך הנסיעה ויצא

התחיל לאכול במכונית כשהיא נוסעת ועצר ויצא ממנה לחוץ, אפילו אינו רואה מקומו (המכונית) אינו חוזר ומברך . [בצל החכמה (חיו"ט ע"ב אות ו)]. ויש אומרים שבאופן שאינו רואה מקומו הראשון חוזר ומברך. [אג"מ (או"ח ח"ב סי' נז)]. ולמעשה ספק ברכות להקל.

אכל במכונית לפני שהתחיל לנסוע ועקר מקומו

התחיל לאכול (אפילו בדרך קבע) במכונית כשהיא עומדת, ועקר מקומו בנסיעה, אף אם אינו רואה המקומו שחנה בשעת אכילתו אינו חוזר ומברך כי קרקע המכונית נחשבת מקומו הראשון. [בצל החכמה (חיו"ט סי' עג)].

התחיל לאכול בתחנה והגיע האוטובוס

אם התחיל לאכול או לשתות בתחנת אוטובוס וישב שם ע"ד להמתין זמן ארוך ועל כן בדעתו לקבוע אכילתו שם אף אם הגיע האוטובוס תוך זמן קצר צריך לחזור ולברך, אבל אם התחיל שלא ע"ד לקבוע עצמו כי בכל רגע אמור האוטובוס הגיע אינו חוזר ומברך. [נ"י ליל דמי שעומד לצאת חשיב הולכי דרכים וה"ח בניד', וי"ל דאף עדיפא מינה כי כבר עומד ברחוב].

לעקור מקומו לדבר הרשות לפני ברכה אחרונה

אין לצאת באמצע האכילה למקום אחר משום חשש שאולי ישכח לברך, אולם באופן ארעי שרי. [ביאור הלכה (סי' קעח ד"ה עוברת)]. ואף החושש שע"י עיכובו לברך יאחר האוטובוס וכדומה, אינו רשאי להפסיק סעודתו על דעת לגומרה במקום השני. מ"מ במקום דוחק או הפסד רשאי להפסיק אכילתו, ולברך במקום השני. ואם אפשר יאכל במקום השני עוד קצת לחם לפני ברכתו, ולכתחלה יאכל כזית. [נ"י בשו"ע (סי' קעח) ומב"מ (סי"ק לג)].

לעקור מקומו לדבר מצוה

כל המ"ל הוא כשיצא לדבר הרשות, אבל לצורך מצוה אף שאינה עוברת רשאי לצאת. [ביאור הלכה (סי' קעח ד"ה עוברת)]. וכיון שרשאי לעקור מקומו לצורך מצוה שוב מותר לגמור סעודתו במקומו השני, דבכה"ג לא גרע מעבר ושינה מקומו דמברך במקום שנמצא. [כמבואר במ"ב (ס"ס"ק לג). וע"י בגרי"ז (אות ו) שנקט שאסור לצאת לצורך מצוה עוברת על דעת לגמור במקום אחר, אולם בערוה"ש (אות ח) מבואר דראשי לעקור מקומו בבחי"ג].

תפלה

יציאה לדרך לפני עמוד השחר

אסור לצאת לדרך לפני שמתפלל [שו"ע (סי' פט סעי' ג)], ועל כן אין לצאת תוך חצי שעה לפני העמוד השחר. [מ"ב (סי"ק יז)]. ויש אומרים שאין דין זה נאמר אלא כשהנסיעה היא שעה וחומש או יותר. [אור לציון (ח"ב פ"ז אות ה)]. ובשעת הדחק שכלי תחבורה אינו ממתנת לו יכול לילך מקודם לדרך. [מ"ב (סי"ק כ)].

אחר אמירת ברכות השחר

יש מקילין לצאת לדרך לאחר שאמר מקצת ברכות (ברכות השחר), וטוב להחמיר בזה. [רמ"א (סעי' ג)].

לצורך מצוה

כשנוסע לצורך מצוה מותר לנוסע לפני התפלה. [נ"י במ"ב (סי' פט ס"ק כ) וסי' כ צ"ט ס"ק ג] . ומ"מ מוטב שיאמר תחלה ברכות השחר. [מ"ב (סי' צ ס"ק ג)].

דעתו להתפלל במקומות הקדושים

יש אומרים שהנוסעים על מנת להתפלל בכותל המערבי או בקברי צדיקים רשאים לנסוע אחר עמוד השחר, כיון שעיקר כוונתם לצורך התפלה עצמה. [אור לציון (ח"ב פ"ז אות ו)].

אחר אמירת ברכות השחר

במקום הצורך יכול לצאת לדרך אחר עמוד השחר אפילו לצרכו אחר שבירך ברכות השחר (כשדעתו להתפלל במקום השנל). [שבט הלוי (ח"ח סי' יט וח"י סי' יז אות ח)].

אחר שהגיע זמן מנחה או מעריב

אסור לצאת לדרך מזמן שהגיע תפלת מנחה קטנה. [נ"י במ"ב (סי' רג ס"ק א) או מעריב (מ"ב סי' פט ס"ק יט)]. ויש אומרים דלפני מנחה ומעריב אין איסור. [אור לציון (ח"ב פ"ז אות ו)]. ובשבט הלוי (ח"ח סי' יח) כתב דלפני מנחה ומעריב קיל טפי. וע"י שיח הלכה (סי' פט ס"ק יז)].

תפלה בשעת נהיגה או בזמן נסיעה

נהג רכב אסור לו להתפלל בעת הנסיעה משום חשש פק"ג. [הגרשז"א זצ"ל (אבני יספה פ"יד הנה 26)]. והנוסע במכונית וכדומה, אם יש באפשרותו לבקש לעצור את הרכב ולהתפלל שמונה עשרה בעמידה עליו לעשות כן. [שו"ע (סי' צד סעי' ד) ומ"ב (שם ס"ק ג)]. אם הדבר כרוף בסכנה או בהפרעה בכוונת התפלה מותר להתפלל אף בשעת הנסיעה. [שו"ע (סי' צד סעי' ה)].

הגיע לתחנה שצריך לרדת בעודו מתפלל תפלת י"ח

אם הגיע לתחנה שצריך לרדת, מותר לו לרדת אף שהוא באמצע תפלת שמונה עשרה (והתירו בזה כדי שלא יהיה טרוד ויוכל לכוון). [הגרח"ק שליט"א (אשי ישראל פכ"ג הנה מג)].

לצאת לדרך כשירוע שלא יוכל להתפלל בעמידה

אין לצאת לכתחלה לנסיעה אם יודע שלא יוכל להתפלל בעמידה, אבל בשעת הדחק מותר. [נ"י גרי"ז (סי' צד אות ח)].

תפלה בזמנה בישיבה או שלא בזמנה בעמידה

בשעת הדחק מוטב להתפלל קודם נץ החמה בביתו בעמידה, אם הוא אחר זמן משיכיר את חברו (כ-50 דק' לפני נץ החמה), מלהתפלל בדרך בשעת הנסיעה או כשהוא מהלך. [מ"ב (סי' פט ס"ק ט-מג)]. וכמו כן בשעת הדחק עדיף להתפלל מפלג המנחה בעמידה, ולא אחר צאת הכוכבים בשעת נסיעה. [הגרח"ק שליט"א (אשי ישראל פכ"ג הנה ג] .

כבוד התפלה

תפלה בנועלי ים

במקום שאין הדרך ללכת בפני בן אדם גדול עם סנדליים בלי גרביים, או בנועלי בית או נעלי ים וכדו', אין לנעלם בשעת התפלה, אא"כ אין לו ברירה אחרת. [נ"י בשו"ע (סי' צא סעי' ה), מ"ב (שם) וערוה"ש (אות ה)].

תפלה עם כובע וחליפה או במניין

אם שכח הכובע או החליפה, אין עליו להפסיד תפלה בציבור על מנת להשיגם, ואם יוכל להספיק להתפלל עם השי"ץ, עדיף. [הגרשז"א זצ"ל והגריש"א זצ"ל (תפלה כהלכתה פ"ז הנה ו והליכ"ש פ"ב אות טו). ודעת הגרח"ק שליט"א (נקיות וכבוד והתפלה עמי קפב) שבכה"ג עדיף להפסיד תפלה בציבור].

במקום פתוח (שדה, רחוב וכדו')

לכתחלה לא יתפלל במקום פרוץ כמו בשדה או ברחוב, דכאשר מתפלל במקום צנוע יש עליו יותר אימת המלך. [שו"ע (סי' צ סעי' ה)]. ומ"מ מקום מוקף מחיצות אף שאינו מקורה, מותר להתפלל בו לכתחלה. [מ"ב (סי"ק ג)].

הולכי דרכים תפלתם במקום פתוח

עוברי דרכים רשאים להתפלל במקום פתוח, ומ"מ אם יש במקום אילנות וכדומה עדיף לעמוד ביניהם בשעת התפלה. [מ"ב (שם ס"ק יא)].

תפלה בצבור

הדבר כרוך בהפסד

יש להשתדל להתפלל כל התפלות בעשרה. ובמקום הפסד ממון (מהקרן ולא מניעת רווח) אינו מחויב. [מ"ב (סי' צ ס"ק כט). ודעת הגריש"א זצ"ל (תפלה כהלכתה פ"ח אות י ובהגה (שם) דאם המאחר למקום לימודו או עבודתו יפסיד ממשכורתו, רשאי להתפלל ביחידות. וע"י עוד בהלכ"ש (תפלה פ"ה אות טז). ומי"מ כדי שלא לבטל ת"ת אסור לדחות תפלה בצבור כמ"ש באג"מ (ח"ב סי' כז). וע"י בשמעתא עמיקתא גליון קמ"ז].

צירוף אינם שתוי"מ לעשרה

בשעת הדחק אפשר לצרף אינם שתוי"מ למנין עשרה. בפרט היכן שהם בכלל תינוק שנשבו. [הגרשז"א זצ"ל (קובץ מבקשי תורה סיון תשנ"ה אות קטג)]. וע"י במנח"ש (ח"ב סי' ד אות ו) ובאג"מ (ח"א סי' כג)].

יציאה למקום שאין בו מניין

יש להשתדל שלא לנסוע למקום שלא יוכל להתפלל בו בציבור, אלא אם כן יוצא לצרכי בריאות, פרנסה או מצוה. [נ"י בשבט הלוי (חיו"ט כ"א אות ו), בהלכ"ש (תפלה פ"ה אות ד) ובספר תפלה בציבור (פ"ג הנה א)]. וע"י עוד בזה בשמעתא עמיקתא גליון קמ"ז].

יציאה באמצע חזרת השי"ץ

אין לצאת באמצע חזרת השי"ץ (אף כשנשארים עשרה). ובמקום דוחק כגון במקום הפסד ממון או מצוה עוברת, רשאי אם עושה כן רק באופן אקראי. [נשמענו מחשבי הפוסקים שליט"א. והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון קל"ט].

נטילת ידיים

כלי חד פעמי

דעת הרבה פוסקים שכלי חד פעמי כשר לנטילת ידים. [הגרי"ש ואוגר זצ"ל (מבית לוי ח"ג עמי 6), הצי"א (ח"ב סי' כג) ועוד. וע"י באג"מ (ח"ג סי' לט)]. ור"א שאינו כשר לנט"י. [מנח"י (ח"י סי' כג)]. וע"י בשרגא מאיר (סי' נה) הובא בצי"א (שם)]. ועל כן עדיף להימנע מליטול בו ידים, ובדיעבד שאין לו כלי אחר יוכל לטטול בו ידיו (והמברך יש לו על מי לסמוך), וטוב שיחד את הכלי לשימוש קבוע ויטול בברכה. [ודעת האור לציון (ח"ב פ"יא אות ו) שלא יברך אי"כ מייחד אותן לשימוש קבוע].

בקבוקי שתיה (למקוילים לעיל)

בקבוקי שתיה המצויים בזמננו כשרים לנטילת ידים כי המים נשפכים על ידו ללא הפסק אע"פ שאין מגיעים בשפיכה אחת לכל שטח האצבעות וכף ידו. [נ"י במ"ב (שם ס"ק ל) ובשעה"צ (שם אות כז) ע"פ הט"ו (סי"ק ה) והא"ר (אות ח) דלא קיי"ל כהמ"א (סי' קסב ס"ק ה) דמחמיר לכתחלה בכלי שפיו צר אע"פ שלא נפסק הקילוח. וכן פסק הערוה"ש (אות טו) ובדעת תורה למהר"ש (סי' קנט סעי' ט) חושש להמ"א].

במי הים

מי הים פסולים לנט"י כי אינן ראויים לשתית כלב. ובשעת הדחק יש להתיר ליטול בהם ללא ברכה. ואם הרתיחס כשרים ליטול בהם. [נ"י במ"ב (סי' קס ס"ק לח), בכה"ח (שם אות מב) ובמנח"י (ח"ד סי' כב)]. ומי"מ בכל אופן כשרים הם לטבילת ידים. [מ"ב (סי"ק מז)]. וע"י בסמוך.

טבילת ידים

המטביל ידיו פעם א' ידיו טהורות, ואין צריך ניגוב, ולא להגביה ידיו. [שו"ע (סי' קנט סעי' יט)].

ברכה על טבילת ידים

הטובל ידיו מברך "על נטילת ידים". [שו"ע (סי' קנט סעי' כ) ומ"ב (שם ס"ק צא)]. ואם המים פסולים לנטילת ידים, אבל כשרים לטבילת ידים (כגון מים מלוחים וכדומה) מברך "על טבילת ידים". [מ"ב (שם)]. ודעת פוסקי ספרד שמברכים אף באופן זה על נט"י. [כה"ח (אות צה)].

במי מעיין

מועיל טבלת ידים במי מעיין, אפי' אין בו מ' סאה, אם מתכסים ידיו בהם בבת א'. [שו"ע (סעי' ד)].

במי מקוה

דעת השו"ע (סעי' יד) שטבלת ידים במי מקוה שאין בהן מ' סאה מועילה. ודעת הרמ"א (שם) שרק בדיעבד או בשעת הדחק יש להקל. וכן עיקר לבני אשכנז. [נ"יי"ש במ"ב (סי"ק פה)]. ולבני ספרד לכתחלה יטביל ידיו אם יש מ' סאה ואם אין יטביל ידיו בלא ברכה. [כה"ח (אות כג)].

שבת

קניית פתקים (תלושים) לרכישת משקאות או בעד סעודות שבת

מותר לקנות מבעוד יום פתקים מיוחדים (תלושים), לפי הסחורה שתהיה דרושה לו בשבת, ולמסור אותם בשבת לחנוני תמורת הסחורה שיקח. ובלבד שלא יזכר בפתקים מחיר. [נש"יכ (פכ"ט אות כז)].

מקוה ללא התקן שבת

מקוה שאין לו התקן שבת, ניתן לכוון שעון שבת מערב שבת המכבה את המקוה בזמנים מסוימים ואז ניתן לפתוח המקוה בזמנים שהמקוה אינו פועל. אם אין לו שעון שבת, פעמים שיש עצות להתיר השימוש בו, וישאל שאלת חכם. [נ"יפ' מומחים וחשובי המורים. בשעת הדחק כדי להתיר השימוש בו בשבת שמענו ממוחים שיש ניתן לסמוך על העצה דלהלן, לנעול המפסק (כפתור) הגורם לנעילת וכיבוי האור ע"מ למנוע הדלקת וכיבוי המנורה בשעת פתיחת וסגירת המקוה וע"מ לנטרל דליקה וכיבוי המנוע (ולענין השפעה על המנוע והמדחס יפתח ויסגור הדלת כשהמקוה פועל). ואם מערכת דליקת וכיבוי האור אינו פועל ע"י מפסק גלוי אלא ע"י מפסק מגנטי מוסתר, ע"מ לגלות מקום המפסק יש לקחת מגנט רגיל ולהצמידו למקרה באזור משקוף המקוה במקום שגומי דלת המקוה נישען עליו ולהעבירו סביב המסגרת עד שהאור נכבה, לאחר איתור מקום המפסק יש להשאיר המגנט במקום זה במשך דלת השבת (הדבר ימנע פעולות הני"ל). אם המקוה יש לו צג או אור בקרה וכדומה הנדלק בשעת פתיחת וסגירת הדלת וכדו' שלא נטרלו ע"י עצה הני"ל, לא ניתן לסמוך על עצה זו רק על עצה ראשונה ע"י הכוונת שעות מער"ש].

תאורה הנדלקת על ידי חיישנים

אסור להיכנס או לעבור במקום חשוך אשר נדלקת בו תאורה עם מעבר אדם במקום. ומימי אם נקלע אדם למקום שזוה מבלי לדעת שהתאורה תדלק, מותר לו לעזוב את המקום כשאין כוונתו לכיבוי האור. [שש"כ (פכ"ג אות סה). והארכנו ב"סד בשמעתא עמיקתא גליון רנ"ו].

בשעת הדחק גדול

אם בטעות התארה בשבת במקום שיש אורות שנדלקים על ידי חיישנים, אפשר שבשעת הדחק גדול יש מקום להתיר לעבור דרך שם באופן אקראי ע"י הליכה בשינוי כגון שהולך לאחוריו, ושאל שאלת חכם. [גני בתורת הירודת (פ"ט הגה יא). והארכנו בשמעתא עמיקתא גליון רנ"ו].

תאורה הנדלקת על ידי חיישנים אלא שיש תאורה נוספת

במקום שכבר קיימת תאורה, אלא שהתקינו שם תאורה נוספת לשם שמירה מפני גנבים וכדו', והיא נדלקת כאשר אדם עובר במקום, ג"כ מן הראוי להחמיר ולא לעבור שם, גם אם אין לו כל אפשרות אחרת להגיע למקום הרצוי לו. [שש"כ (פכ"ג אות סה)].

לבקש מעכו"ם שילך במקום שהתאורה נדלקת על ידי חיישנים

אסור לבקש מנכרי שיעבור לפניו במקום זה כדי שהאור ידלק, אכן אם הנכרי הלך שם על דעת עצמו ונדלק האור, מותר ללכת אחריו. ואם הלה כבר עזב את המקום, א"צ להישאר שם כדי שלא יכבה אור החשמל בשל עזיבתו את המקום, ובלבד שלא יכוון לכך. [שש"כ (סס)].

הכנסה למקום שיש בו מצלמות, אם אינו מכוון כלל להקרנת תמונתו אין איסור. ואם

כוונתו שתיראה תמונתו על גבי המסך, דעת כמה גדולי הוראה לאיסור. [ארחות שבת (ח"א פט"ו אות לה ח"ו"ג פכ"ז אות כז). ועיי משי"כ בכל זה ב"סיד בשמעתא עמיקתא גליונות רנ"ו ותל"ג].

טלטול שלג בשבת

אין בשלג משום מוקצה. [הגרשז"א זצ"ל (שש"כ פט"ז אות מה הגה קיח ופ"יי הגה יד) והגרשי"א זצ"ל (שלמי יהודה פ"י"ג הגה יט) וארוחת שבת פ"יי"ט הגה רנט) ועיי בספר טילטולי שבת (מוקצה עמי 165) ובספר שלמי יהודה (פ"י"ג הגה יט) ולענין דעת האג"מ בזה. [הארכנו בזה ב"סיד בשמעתא עמיקתא גליון קס"ו].

עשיית בובת שלג בשבת

אין להתיר עשיית בובת שלג או כדורי שלג בשבת. [שש"כ (שס). אבל לכבד השלג בקרקע מרוצפת שרי ואין בו משום חשש אשוויי גומות אם הוא בעיר דרוב הבתים מרוצפים. וכ"כ במחזה אליהו (סי' סח אות ב)].

מועדים

לצאת לטיול למקום שאין סוכה

י"א דאסור לצאת לטיול למקום שלא תהיה לו סוכה. [אג"מ (ח"ג סי' צג)]. וי"א דמי שיש לו איזה צורך לצאת לטיול, א"א להחמיר עליו, ומי"מ כשאין צורך אינו ראוי לעשות כן.

[הגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש פכ"ו אות לה)]. וכן ע"קר. [הגרנ"ק זצ"ל (חוט שני סוכות פ"י"ב ס"ק ט)].

סוכה שאינה ראויה לשינה (מחמת פחד גנבים בלילה וכדו')

עשה סוכה במקום שמצטער באכילה או בשתייה או בשינה, או שאי"ל לו לעשות אחד מהם בסוכה מחמת דמתיירא מלסטטים או גנבים כשהוא בסוכה, אינו יוצא באותה סוכה יצא ידי"ח, אפי' בדברים שלא מצטער בהם, דלא הוי כעין דירה שיוכל לעשות שם כל צרכיו. [רמ"א (סי' תרמ סע' ד), ערוה"ש (אות ט), חזו"א (סי' קכ"ט ק"ק) ועוד]. וי"א שאף שלכתחלה בודאי אין לעשות סוכה כזו שאינו יכול לקיים בה כל הדברים כד"ן, מ"מ בדיעבד יוצא בה ידי"ח כיון שלאכילה אין מצטער. [חכם צבי (סי' צד), מ"ב (סי"ק ב) ועוד]. ולמעשה יש לזיחר. [שעה"צ (אות כה)].

חול המועד

איסור מלאכה

אסור לעשות מלאכה בחוה"מ, פרט לאופנים שהתירו חז"ל כגון לצורך המועד וכדו', כמבואר להלן. י"א שאיסור זה הוא מהתורה. [עיי רש"י (מו"ק א). ד"ה אלא אפי', ועיי' בא. ד"ה כותל] שכת' שהוא מדאו' דכתיב (שמות כג) את חג המצות תשמור ז' ימים לימד על כל החג שהוא אסור. וכן דעת הרמב"ן (ע"ז שם) דכתיב מקראי קדש. וכן דעת הרשב"א (סי' תרצ) והחינוך (מצוה שכג) אלא שנמסר הפסוק להכמסם, עיי"ש. וי"א שהוא מדרבנן. [תוס' (ע"ז כב. ד"ה תיפוק ליה), ומב"ס (וי"ט פ"ו הי"א) וראש"י (מו"ק פ"א סי' א)]. ולמעשה אין להקל לדונן כדרבנן רק לצורך גדול. [בה"ל (רס"י תקט) דלא כחב"י שנקט בעיקר שהוא מלבנן. ועיי בזה בשמעתא עמקתא גליון ז'].

מלאכות האסורות

י"א שהמלאכות שנאסרו בחוה"מ הם המלאכות שנאסרו בשבת וביו"ט (פרט לאופנים שהתירו חז"ל כגון לצורך המועד וכדו'). [הרמב"ן (סוף פסקי מלאכת חוה"מ ד"ה וי"ל שפן התורה). וכ"כ המג"ח (מצוה שג' אות ד) בדעת הרמב"ן]. וי"א שלא נאסרו אלא מלאכות שיש בהם טורח, אבל אלו שאין בהם טורח אין בו איסור. [יראים (סי' טד). וכ"כ בעמק ברכה (פורמנצ'ק חוה"מ עמי קט אות א) ומי"מ כתי' דמלאכה שיש בה טורח אפי' עושה ממנה שיעור קטן אסור כי ג'ם גה נכלל בגדר המלאכה]. והעיקר כדעה הראשונה. [חיי"א (מכלל קז), וכן מבואר במי"ב (סי' תקמ ס"ק ז וסי' תקלג ס"ק כ). וכן פסקו הגרשי"א זצ"ל (לשכנו תדרשו ח"א עמי קצ) והגרנ"ק זצ"ל (חוט שני חוה"מ פ"א)]. ומי"מ אין למחות ביד המקלילן בזה כי יש להם על מי שיסמכו. [כנ"ל. ועיי בשמעתא עמקתא גליון ח'].

מלאכה לצורך דבר האבד

מותר בחוה"מ לעשות מלאכת אומן לצורך דבר האבד. דהיינו הפסד מהקרח (ולא מניעת רווח) שדרך ב"א לטרוח ועבורו והוא שווה יותר מהטורח. והכל לפי הענין. [עיי בראב"ד (נמק"י מו"ק א), בה"ל (רס"י תקלה) ובשש"כ (פס"ז אות טו והגה ג)]. ועיי בשמעתא עמיקתא גליון נ"ד].

מבצעים

הזדמנה לו קניה או מכירה שאינה מותרת תמיד, מותר לעשותה בחול המועד. ולפיכך אבול לבקר קנייה ולסחור שם, אם יצוי היריד קבועים לימי חול המועד. גם אם אנשים שאינם שומרי תורה ומצות קבעו את היריד דוקא לימי החג. [שש"כ (פס"ז אותיות בא וכו)].

כתיבת שעות הלימוד בישיבת בין הזמנים

מותר לכתוב בכתב שלנו שאינו מעשה אומן שעות הלימוד שלמד בישיבת בין הזמנים כדי שלא ישכח ויוכל לקבל המלגה הניתנת לאחר מכן. [עיי במי"ב (סי' תקמה סי"ה ו' וסי"ק לה) שכתב דהמיקל בכתב שלנו דאינו מעשה אומן יש לו על מי לסמוך. ואף למחמירים לצורך הפסד שרי. וכה"ה בכלל הפסד התואר כמבואר במאירי (מו"ק יח ד"ה מתורת). ועיי בזה בשמעתא עמיקתא גליון ז'].

ליטול ידיים על גבי עשבים

מותר ליטול ידיים על גבי עשבים אף על פי שנמצא אותם במועד, דאין כאן אלא משום פסיק רשעא ובחול המועד פס"ר מותר. [עיי בשש"כ (פס"ו אות ז' מהנה קפא ופס"ח אות לא), בחוט שני (להגרנ"ק זצ"ל חול המועד עמי קעז), בשולחן שלמה (סי' תקלו אות ה) ובשמעתא עמיקתא גליון ח'].

צידת דגים – מלאכה לצורך תענוג

צד אדם דגים כל מה שיכול לצוד, ומולח הכל במועד, שהרי אפשר שיאכל מהם במועד אם יסחוט אותם בידו פעמים רבות עד שיתרככו. [שו"ע (סי' תקלג סע' ד)]. ומותר לצודן בפרהסיא שניכר לכל שהוא לצורך המועד. [רמ"א (שס)]. ומותר לצוד דגים לשם תענוג, ומי"מ נכון יותר לאכול מהם במועד. [בעל האג"מ (הלכות חול המועד אנגלית פסקים יוג' א)]. וכן נראה להלכה כי חשיב ינרד המועד דלא גרע תענוג זה ממה שמצינו לקמן שמותר לעשות מלאכה לצורך טיול. וכעין זה הוכיח מהא דטיול בהתעוררות תשובה (סי' שכד). שו"ר שדעת דעת הגרשו"א והגר"ש ואגור זצ"ל (חזו"מ כהלכתו פ"ז הגה סז) שמחמירים בזה. ואפשר שהם מודים במקום שעושים לתענוג ממש].

צילום תמונות

מותר לצלם במועד כי הוא מעשה הדיוט לצורך המועד שהרי נהנים מהם ע"י ראייתם במסך] [בעל האג"מ (זכרון שלמה תשובות אות לא) ושש"כ שם הגה קו]. וכן הגרשי"א זצ"ל (ישא יוסף ח"י"ג ססי' קלו) החשיבו למעשה הדיוט], ועוד שאין זה בכלל כתב. [כמ"ש להלן לענין מלאכת כתיבה במחשב, ואינו דומה למה שנקט המנח"י (ח"י סי' עב) שצילום הוי ככתיבה בה סם מיירי לענין צילום ע"י "פילמס", אבל במצלמות המצויות בזמננו שהם כתב דיגיטלי לית לן בה]. ואם היא תמונת משפחתית או של קרובים שנפגשים בחוה"מ ואחרי המועד לא תחזור להם הזדמות זו, מותר משום טעם נוסף כי הוא בכלל דבר אבד, וכן הדין בעורך טיול בחוה"מ. [הגרשי"א זצ"ל (שם) ושש"כ (פס"ז אות יט). אולם דעת החזו"א יוסף ח"י"ג ססי' קלו בשם הגרנ"ק שליט"א]. דאסור לצלם כלל בחוה"מ ואפילו נדמנו לו אירוע שלא יוכל לצלמו לאחר החג, ואין זה נכלל בכלל דבר האבד. ואולי במצלמות של זמננו מרן החזו"א היה מודה להתיר].

פיתוח תמונות

אסור לפתח תמונות במועד כי הפיתוח הוא מעשה אומן. [שש"כ (פס"ז אות יט)]. אולם נראה שהדין כן בזמנם שהיו מצלמים באמצעות "פילמס", אולם בזמננו שהפיתוח הוא הדפסה ע"י מחשב י"ל שהוא בכלל מעשה הדיוט כי אינו כפוף באומנות [כן נראה לעי"ד], וכן הדין אם מצלם במצלמה שהתמונה מתפתחת מיד עם הצילום שמותר. [בעל האג"מ (זכרון שלמה תשובות אות לא ושש"כ שם הגה קו)].

נסיעה ותיקון מכונית במועד

רכיבה

מותר לרכוב במועד אפילו מעיר לעיר, אפילו ללא צורך המועד, כי ברכיבה אין משום עשיית מלאכה. [רמ"א (סי' תקלו סע' א)].

נסיעה במכונית

מותר לנסוע במכונית במועד לצורך המועד (אבל שלא לצורך המועד אסור כי יש בזה משום מלאכת הבערה). ואפי' כשהולך למקום סמוך שדרוכ ללכת ברגליו מותר, כי בזמנינו הכל רגילין ברכיבה במכונית ומתענגים בה יותר מהליכה ברגלים. [בעל האג"מ (ה"ל חוה"מ אנגלית עמ' 39 ופסקי הלכות של הגר"מ פיינשטיין). ועיי בשש"כ (פס"ו הגה רכד) בשם הגרשו"א זצ"ל שמצד דנהיגה הוי מעשה אומן שהרי לצורך נהיגה צריך ללמוד. אולם יש לדחות דיע' כאן לא אסור מלאכת אומן אלא כשהאומנות הוא בגוף המלאכה האסורה, אבל הכא האומנות הוא הנהיגה ואיסור המלאכה היא ההבערה שלא שידך בה אומנות כלל, ועיי. שו"מ בישא יוסף (ח"ג ססי' קלו) בשם הגרשי"א זצ"ל שלדעתו נהיגה אינו בכלל מעשה אומן דאע"פ שאין כל או"א יודע לנהוג היינו כי חוסר יכולתם לנהוג נובע מכך שאינם רוצים וחפצים ללמוד לנהוג, עיי"ש].

תיקון מכונית

צרכי נסיעה מותרים לצורך המועד. [שו"ע (סי' תקלו סע' א)]. ועל כן תיקון מכונית וכדומה מותרת ע"י מעשה הדיוט אם הוא לצורך המועד, כגון טיול וכדו'. [עיי בב"י (שם) שצורך טיול הוא בכלל צורך המועד. ומשי"כ להתיר רק מעשה הדיוט היינו כי הרי לצורך המועד מותר רק מלאכת הדיוט כני"ל. וכן פסק הגרשי"א זצ"ל (מבקשי תורה חזו"מ עמי טע). וכן הוא בשש"כ (פס"ו אות נט). ועיי בספר חול המועד כהלכתו. ויש שהקילו אף ע"י מעשה אמן. [אור לציון (ח"ג פכ"ד אות ה), עיי"ש שכתב שהשו"ע וכן הפוסקים לא חילקו בין מעשי הדיוט ומעשי אומן בזה ועיי' נראה דשניהם מותרים. אולם הדברים צ"ע דהרי אדרבה מסתמט לשונם יש לדייק היפכא וכדון דהתירו רק משום צורך המועד הדיוני לכלל לדצורך המועד מותר רק מעשה הדיוט ואפ' כוונתם להתיר אף מעשה אומן היו צריכים לומר כן בהדאי]. ובאופן שהוא רגיל מאוד לנסוע במכונית ולולי המכונית יהיה לו צער גדול לנסוע באוטובוס וכדומה מצב זה הוא בכלל צער הגוף שמותר לעשות עבורה מעשה אומן לכל הדעות. [נכמו שמצינו בה"ל (סי' תקמ ד"ה סדקיס), ובדרך זה פסק הגרנ"ק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי ר"ז)].

ע"י נכרי

מותר לתקן מכונית במעשה אומן ע"י עכו"ם אם התיקון הוא לצורך מצוה. [עיי בשו"ע (סי' תקמג סע' א) שכל דבר שאסור לעשותו אסור לומר לאינו יהודי לעשותו. אלא דעיי"ש במי"א (סי"ק א) שכתב שמ"מ לצורך מצוה הצריך בחו"ה שרי לומר לעכו"ם לעשותו דהא יש מתירין אפי' בשבת עסי' ש"ז סי"ה ובב"י סימן תקל"ב, ע"כ]. [ה"ה במקום צורך הרבה. [כמבואר לענין אמירה לעכו"ם בשבת בשו"ע (סי' שז סע' ה)].

תיקון גלגל

מותר להחליף בחוה"מ גלגלי המכונית ליסע ממקום למקום. [שבט הלוי (ח"ה סי' קסו אות ג) דלא גרע מהא דמבואר סימן תקל"ו דמותר לתקן צרכי רכיבה דיכול לטיול צפוני ולעשות מלאכות גמורות עבור וחי].

תיקון גלגל הרזרבי

י"א שאסור לתקן גלגל הרזרבי במועד כי יש בזה טרחא שלא לצורך המועד. [שבט הלוי (ח"ה סי' קסו)]. וי"א שאם נוסע למקום שהדרך הוא שלא נוסעים לשם ללא גלגל רזרבי הדבר בכלל צרכי רכיבה ומותר לתקנו. וכן נראה ע"קר. [משנה הלכות (ח"י"א סי' תלה ד"ה ומיחו)].

שטיפת מכונית

אסור לשטוף מכונית כשיש תורך בעשיית מלאכה אם לא לצורך המועד. [עיי בשו"ע (סי' תקלו סע' ב) מותר לסרוק הסוס כדי לפיתו. וביאר במי"ב (סי"ק ה) שמותר כי הוא בכלל צרכי רכיבה שהתירו כשצריך לרכוב לצורך המועד או לטייל. ועיי"ש שמותר אפי' ע"י מלאכה. וכת' המאירי (מו"ק י' ד"ה ובונה אבוס) שמותר כי כל שאינו נסרק כראוי אינו חשוב כ"כ לבני אדם. אלא שכ"י כשדרוכ בכך דאלי"ה לא חשיב צורך המועד].

תיקון אופניים

מותר לתקן אופניים שהתלקקו (אם לא כוון מלאכתו למועד). ויכול לתקנה ע"י מעשה הדיוט, ולפי המקלילן לעיל לענין תיקון רכב אף ע"י מעשה אומן ה"ה בזה. [הגרנ"ק זצ"ל (חוט שני פס"ח)]. ונראה שה"ה כשהתיקון הוא לצורך הקטנים מותר לעשות עכ"פ מעשה הדיוט כי יש כאן צורך המועד לטיול הקטנים. [שו"מ שדעת הגרנ"ק זצ"ל (שם) לאסור בכה"י. ודבריו צ"ע. ושו"ר בשער המועדים (פ"ו הגה ג) שגם תמה עליו].

ניתן להאזין לשיעורי הלכה מבעמח"ם שמעתא עמיקתא שליט"א בקול הלשון – טל': 6761* יש להקיש 3-3-1 שלוחה 65

ניתן לתרום דרך "נדריים פלוס" – יש להקיש: 1. קופות נוספות 2. הניכי ישיבות רמות ב' 3. גליון שמעתא עמיקתא

הגליון נתרם בעילום שם להצלחת התורם ומשפחתו – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503

להצטרפות לרשימת התפוצה בדוא"ל יש לשלוח בקשה לכתובת: amikta571@gmail.com

